

Řízení školy / Ročník 2016 / Vydání 12/2016

Odešel Zdeněk Helus, největší osobnost současné české pedagogiky

Publikováno: 22. 11. 2016

■ Autor/autoři: PhDr. Jan Voda, Ph.D.

Prof. PhDr. Zdeněk Helus, DrSc., dr.h.c. (1935-2016) byl naším předním odborníkem v oblasti psychologie a pedagogiky, významným členem akademické komunity (děkanem a proděkanem Pedagogické fakulty UK), srozumitelným popularizátorem vědy, autorem četných statí a knih, znalcem a zastáncem dítěte, bojovníkem za profesionalizaci učitelů..., avšak především vysoce humánní, empatický a laskavý člověk. V roce 2015 slavil kulaté životní jubileum, osmdesát let. Zpráva o jeho skonu přišla na konci října a pohřeb se konal 4. 11. 2016 v kostele Panny Marie Královny míru v Praze.

Většina čtenářů si pravděpodobně spojí jméno Z. Heluse s vůbec prvním polistopadovým kurikulárním dokumentem Obecná škola, ke kterému se později přihlásila téměř třetina základních škol v ČR. Byl významným spoluautorem tzv. Bílé knihy, klíčového dokumentu transformace českého vzdělávání po roce 2000. Široce známá je také jeho publikace Dítě v osobnostním pojetí, která vyšla v opakovaném vydání v nakladatelství Portál.

Mezi hlavní témata, kterými se prof. Helus během svého života intenzivně zabýval, patřily zejména osobnost a její vývoj, postavení žáka ve škole a krize dnešního člověka. Osobností se podle Heluse člověk nerodí, ale postupně se jí stává. Učitel by měl proto k dítěti vždy přistupovat s otázkami - Jaké dítě je? Co v něm je? - a měl by umět být žáky inspirován, překvapován, uchvacován. Úkolem učitele je rozkrývat ve školním prostředí potenciality každého žáka a rozvíjet v něm vše dobré; usilovat o dosažení osobního maxima každého žáka - stropu jeho individuálních možností.

Helus přichází s pojetím, které nazývá edukace obratu, tedy důrazy na zvýšený zřetel k potřebám a zájmům dítěte, jeho možnostem a vývojovým úkolům, založeným na vcítění, úctě, důvěře a toleranci. Škola má být chápána jako služba dítěti, pomoc na jeho cestě ke skutečnému lidství, jako místo, kde jsou vytvářeny a (spolu)prožívány situace k celistvé a všestranné kultivaci dětské osobnosti. V humanistickém pojetí Z. Heluse by mělo být vyučování co nejvíce přizpůsobeno žákovi z hlediska přiměřenosti cílů a obsahových požadavků (vzhledem k jeho aktuálním možnostem), metod i organizace výuky (umožňujícím mj. navazovat na dosavadní znalosti a zkušenosti žáka). Respekt k různosti je klíčovou veličinou inkluzivní školy, ve které má každý žák právo být uznáván jako plnohodnotný, rovnoprávný a rovnocenný jedinec, ovšem s povinností takto respektovat i ostatní. Škola v tomto pojetí je modelem lidské solidarity, pospolitosti, vzájemné pomoci, je sociálním organismem, který poskytuje bohatství sociálních zkušeností a bezpečné prostředí. V takové škole a výuce má každý žák perspektivu úspěchu.

Ve vazbě na osobnostně orientované pojetí vzdělávání prosazoval Z. Helus učitelství jako pomáhající profesi. Formuloval nové nároky na učitele v podobě jeho kompetenční výbavy. Proti rutinnímu praktikismu učitele vymezil profesionalitu založenou na reflexivním pojetí - systematickosti, kritičnosti, otevřenosti novým vědeckým poznatkům a inspirativním inovacím, ale především spočívajícím v neustálém hledání, zvědomování a prověřování účinnosti vlastních postupů. Postuluje také čtyři pedagogické ctnosti učitele: pedagogickou lásku, pedagogickou moudrost, pedagogickou odvahu a pedagogickou důvěryhodnost. Má-li učitel rozvíjet osobnost žáků, musí sám kvalitní osobností být. Proto Helus věnoval značnou část svého úsilí přípravě budoucích učitelů, v němž je klíčové přebírání odpovědnosti za celoživotní profesní rozvoj.

S prof. Helusem jsem měl příležitost potkávat se po několik let jako spolupracovník při řešení výzkumného záměru Pedagogické fakulty v Praze a na konferencích, na kterých vystupoval jako strhující řečník a diskutér. Měl jsem rovněž čest převzít z jeho rukou svůj doktorský diplom. Prof. Zdeněk Helus tak zůstává navždy v mé paměti, stejně jako v myslí tisíců dalších lidí, které svou osobností a myšlením inspiroval.